

Türkiye'deki hemşirelik araştırmalarında kullanılan veri toplama araçları

Ayla Ünsal *
Nilüfer Ergül **

Özet

Amaç: Bu çalışma, Türkiye'deki hemşirelik araştırmalarında kullanılan veri toplama araçlarını belirlemek amacı ile yapılmıştır.

Yöntem: Araştırma kapsamında toplam 90 literatür taranmıştır. Bu literatürün 10'u ülkemizde yapılan ulusal/uluslararası hemşirelik kongre ve sempozyum kitapları, 80'i ise ülkemizde yayınlanan 5 süreli yayının ulaşılabilen sayılarıdır. Bu doğrultuda ulaşılan 1328 çalışma, araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırma örneklemine derleme makaleler alınmamıştır. Belirtilen kaynaklarda yapılan taramalar 1991-2008 yıllarını kapsamaktadır. Örneklemdaki araştırmaların yöntem bölümü gözden geçirilmiş, kullanılan veri toplama araçları tespit edilmiştir.

Bulgular: Çalışmaların %91.2'sinde araştırmacı/lar tarafından geliştirilen soru formları kullanılmıştır. Çalışmalarda soru formu kelimesi ile eş değer anket, tanıtıcı özellikler formu, kişisel tanıtım formu, görüşme formu, demografik form, veri toplama formu kelimelerinin de kullanıldığı saptanmıştır. Çalışmaların %36.1'inde ülkemizde geliştirilen ya da ülkemize uyarlanan ölçek/skala formların kullanıldığı belirlenmiştir. Türkiye'deki hemşirelik araştırmalarında en çok, Durumluluk-Sürekli Kaygı (%8.1), Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları (%5.2), Beck Depresyon (%4.5), Öz-bakım Gücü (%4.5), Yaşam Kalitesi (%3.8), Vizuel Analog Ağrı Skalası (%2.9), Beck Umutsuzluk (%2.7), Coopersmith Benlik Saygısı (%2.7) ve Stresle Başa Çıkma Tarzları (%2.2) ölçeklerinin kullanıldığı saptanmıştır. Ayrıca 1990'lı yıllardaki literatürde ölçeklerin kullanımı çok az olmasına rağmen yıllar geçtikçe veri toplama araçlarının geçerlilik ve güvenilirliğinin yapıldığı ve ölçek kullanımında artma olduğu belirlenmiştir.

Sonuç ve Öneriler: Türkiye'deki hemşirelik araştırmalarında veri toplama aracı olarak daha çok soru formu kullanıldığı, yıllar geçtikçe geçerliliği güvenilirliği yapılan soru formlarının ve ölçeklerin kullanımında artma olduğu saptanmıştır. Çalışmanın yüksek lisans ve doktora tezlerini de kapsayan daha büyük örneklem gruplarında yapılması önerilebilir.

Anahtar kelimeler: Hemşirelik araştırmaları, veri toplama araçları, Türkiye.

* Ahi Evran Üniversitesi, ay_unsal@hotmail.com

** Ahi Evran Üniversitesi, nergul@ahievran.edu.tr

The data collection tools in nursing researches in Turkey

Abstract

Aim: The aim of this study was to determine data collection tools in nursing researches in Turkey.

Methods: This study included nine literatures. This literature were that had ten national/international nursing congress and symposium books realized in Turkey and five in peer reviewed nursing journals in Turkey. Consequently, the sample of these study 1328 researches that wasn't had article and that literatures was during the period 1991-2008 years. Methods of researches in sample was overviewed, used data collection tools was determined.

Results: The evaluation of research reports indicates that 91.2% of the papers were used questionnaire forms developed by researchers. A questionnaire form word was equal pool, identifier form, personal presentation form, interview form, demographic form, data collection form words in studies. Thirty-six percent of research reports used scales by developed or adapted our country. State-Trait Anxiety Inventory (8.1%), Healthy Lifestyle Behaviours Scale (5.2%), Beck Depression Index (4.5%), Self-Care Agency Scale (4.5%), Quality of Life Scale (3.8%), Visual Analogue Pain Scale (2.9%), Beck Hopelessness Scale (2.7%), Coopersmith Self-Esteem Inventory (2.7%) and The Ways of Coping Questionnaire (2.2%) were mostly obtained in nursing researches in Turkey. However, although scales using had faint in literature in 1990 years, scales using was rise as the years went by.

Conclusions: Questionnaire form used more by data collection tools in nursing researches in Turkey. These forms were made validity and reliability and scales using increase as the years went by. Several studies in bigger sample groups can do that inclusive graduate and doctorate theses.

Key words: Nursing researches, data collection tools, Turkey.

Giriş

Uygulamalı bir disiplin olan hemşirelikte araştırmalar yapmanın amacı, teorik bilgiyi arttırmak ve hemşirelik uygulamaları için güçlü bir bilimsel taban oluşturmaktır. Bu da, daha iyi hasta bakım sonuçlarına ulaşmayı sağlayabilir (Bayık 2002, Polit, Beck 2008). Türkiye’de hemşirelik araştırmaları lisansüstü eğitimle birlikte başlamıştır (Velioğlu, Oktay 1999, Bayık A 2002, Eşer ve ark. 2004). Ülkemizde ilk defa 1959 yılında hemşirelik araştırması yapılmıştır (Velioğlu, Oktay 1999). Hemşirelikte bilginin gelişimi amacı ile yapılan bilimsel araştırmalar her geçen gün artmaktadır. (Bayık 2002, Emiroğlu 2004). Bu konuda 1979 yılından itibaren yapılan çalışmalar etkisini artırarak sürdürmektedir (Velioğlu, Oktay 1999). O yıllardan günümüze hemşirelik araştırmaların geniş kitlelere duyurulma düşüncesi hakim olmuştur. Bu anlamda manada kurulan dernekler, yapılan kongre ve sempozyumlar, yayınlananlar süreli yayınlar her geçen gün artmaktadır.

Araştırma sürecinin önemli aşamalarından biri veri toplama aşamasıdır. Araştırmacı/lar bu aşamada sorunu çözümlenebileceği veri toplama araçlarından yararlanır. Verilerin hangi yöntemle toplanacağına karar verdikten sonra veri toplama aracının geliştirilmesi gerekir. Veri toplama araçlarının soruna yönelik tüm değişkenleri dikkate alan, geniş tabanlı, uygun bilgi üreten, incelenen konunun özelliklerine uygun, duyarlılık ve seçicilik yeteneği olan, geçerlik ve güvenilirliği yapılmış araçlar olması gerekir (Sümbüloğlu, Sümbüloğlu 1998, Sönmez 1999, Kubilay 2001, Kubilay 2002, Polit, Beck 2008). Hemşirelik araştırmalarında sıklıkla kullanılan üç temel veri toplama yöntemi vardır. Bunlar; soru sorma, gözlem yapma ve biyolojik ölçümler şeklindedir. Dünyada ve Türkiye’de hemşirelik alanında en sık kullanılan veri toplama yöntemi soru sorularak yapılan veri toplama yöntemidir (Kubilay 2002, Polit, Beck 2008). Bu veri toplama yönteminde soru formu/anketler oluşturulur, sorulara verilen yanıtlar doğrultusunda veriler toplanmış olur. Günümüzde somut denilen olgusal ölçmeler dışında yargısal ölçmelerin de yapılması için belli ölçüm araçlarına gereksinim giderek artmaktadır. Tutum, davranış, ilgi, yetenek, beceri vb. konularda ölçüm yapabilmek için çok çeşitli ölçekler geliştirilmekte, uyarlanmakta ve bilim dünyasında kullanıma sokulmaktadır. Hemşire araştırmacılar bu tür kavramları ölçmek için yeni ölçekler geliştirmekte veya geliştirilmiş ölçekleri uyarlamaktadır. Geliştirilen ve uyarlanan bu ölçeklerin hemşirelik alanında kullanım oranları giderek artmaktadır (Kubilay 2002).

Bu çalışma, Türkiye’deki hemşirelik araştırmalarında kullanılan veri toplama araçlarını belirlemek amacı ile yapılmıştır.

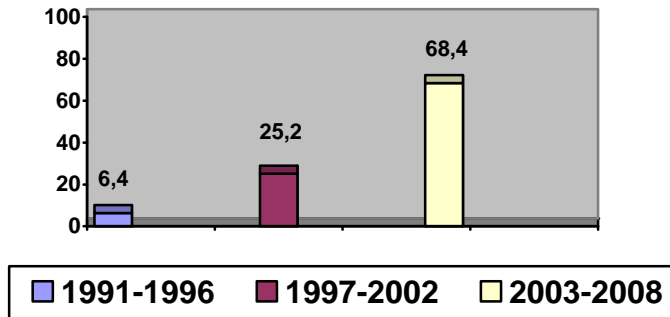
Materyal ve Metod

Araştırma kapsamında toplam 90 literatür taranmıştır. Bu literatürün 10'u ülkemizde yapılan ulusal/uluslararası hemşirelik kongre (8) ve sempozyum (2) kitapları, 80'i ise ülkemizde yayınlanan 5 süreli yayının ulaşılabilen sayılarıdır¹. Bu doğrultuda ulaşılan 1328 çalışma, araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırma örneklemine derleme makaleler alınmamıştır. Belirtilen kaynaklarda yapılan taramalar 1991-2008 yıllarını kapsamaktadır. Örneklemdaki araştırmaların yöntem bölümü gözden geçirilmiş, kullanılan veri toplama araçları tespit edilmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Literatürdeki çalışmaların yıllara göre dağılımı Grafik I'de sunulmuştur. Buna göre; çalışmaların % 6.4'ü 1991-1996, % 25.2'si 1997-2002, % 68.4'ü ise 2003-2008 yılları arasında yapılmıştır. Yıllara göre hemşirelik araştırmalarında artış olduğu saptanmıştır. Bu bulgu benzer araştırma bulguları ile desteklenmektedir (Eşer ve ark. 2004, Emiroğlu 2004).

Grafik I: Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı

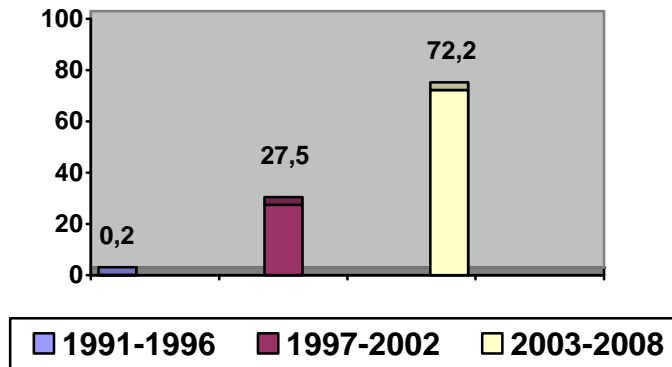

¹ II. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı	1991
VI. Ulusal Hemşirelik Kongre Kitabı	1998
VII. Ulusal Hemşirelik Kongre Kitabı	1999
2. Uluslararası 9. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı	2003
4. Uluslararası 11. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı	2007
I. Ulusal Evde Bakım Kongre Kitabı	2006
I. Ulusal Hemşirelik Öğrenci Kongresi Özet Kitabı	1999
5. Ulusal Hemşirelik Öğrencileri Kongresi Kitabı	2006
II. Ulusal Hemşirelikte Araştırma Sempozyum Kitabı	2005
IV. Ulusal Hemşirelik Eğitim Sempozyumu	1997
Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi	1998-2008 (27 sayı)
Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi	1997-2008 (24 sayı)
Florence Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu Bülteni	2002-2008 (13 sayı)
Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi	1999-2008 (10 sayı)
Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi	2004-2007 (6 sayı)

Çalışmalarda kullanılan veri toplama araçları ve en çok kullanılan ölçekler Tablo 1'de sunulmuştur. Buna göre; çalışmaların % 91.2'sinde araştırmacı/ lar tarafından geliştirilen soru formları kullanılmıştır. Çalışmalarda soru formu kelimesi ile eş değer anket, tanıtıcı özellikler formu, kişisel tanıtım formu, görüşme formu, demografik form, veri toplama formu kelimelerinin de kullanıldığı saptanmıştır. Karatay ve Emiroğlu'nun (2006) yaptığı araştırmada % 69.4'ü tanımlayıcı olan çalışmalarda en çok anket yönteminin (% 44.0) kullanıldığı belirlenmiştir. Hemşirelik araştırmalarında en sık kullanılan veri toplama yöntemi anket yöntemidir (Kubilay 2002, Polit, Beck 2008). Bu sonuçlar çalışmanın konuyla ilgili bulgusunu desteklemektedir.

Çalışmaların % 36.1'inde ülkemizde geliştirilen ya da ülkemize uyarlanan ölçek/skala formların kullanıldığı belirlenmiştir. Karatay ve Emiroğlu'nun (2006) yaptığı araştırmada % 69.4'ü tanımlayıcı olan çalışmalarda ikinci sırada ölçek uygulama yönteminin (% 28.0) kullanıldığı belirlenmiştir. Ayrıca 1990'lı yıllardaki literatürde ölçeklerin kullanımı çok az olmasına rağmen yıllar geçtikçe ölçek kullanımında artma olduğu belirlenmiştir. Ölçek kullanılan çalışmalarda ölçek kullanmanın yıllara göre dağılımına incelendiğinde bakıldığında; 1991-1996 yıllarında % 0.2 (1), 1997-2002 yıllarında % 27.5 (132), 2003-2008 yıllarında ise % 72.2 (347) olduğu saptanmıştır (Grafik II). İncelenen hemşirelik çalışmalarında en çok, Durumluluk-Sürekli Kaygı (% 8.1), Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları (% 5.2), Beck Depresyon (% 4.5), Öz-bakım Gücü (% 4.5), Yaşam Kalitesi (% 3.8), Vizuel Analog Ağrı Skalası (% 2.9), Beck Umutsuzluk (% 2.7), Coopersmith Benlik Saygısı (% 2.7) ve Stresle Başa Çıkma Tarzları (% 2.2) ölçeklerinin kullanıldığı saptanmıştır (Tablo 1). Son yıllarda hemşirelik alanında geliştirilen ve uyarlanan ölçek sayısı her geçen gün artmaktadır (Kubilay 2002, Polit, Beck 2008).

Grafik II: Ölçek Kullanımının Yıllara Göre Dağılımı

TABLO 1. Çalışmalarda Kullanılan Veri Toplama Araçları ve En Çok Kullanılan Ölçekler

Veri Toplama Araçları (n=1328)	Sayı	%*
-Soru Formu	1212	91.2
-Ölçek	480	36.1
En Çok Kullanılan Ölçekler (n=480)	Sayı	%**
Durumluluk-Sürekli Kaygı Envanteri	39	8.1
Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Ölçeği	25	5.2
Beck Depresyon Ölçeği	22	4.5
Öz-Bakım Gücü Ölçeği	22	4.5
Yaşam Kalitesi Ölçekleri	18	3.8
Vizuel Analog Ağrı Skalaları	14	2.9
Beck Umutsuzluk Ölçeği	13	2.7
Coopersmith Benlik Saygısı Ölçeği	13	2.7
Stresle Başa Çıkma Tarzları Ölçeği	11	2.2

*Bazı çalışmalarda hem soru formu hem de ölçek kullanılmıştır. Yüzdeler n=1328 üzerinden alınmıştır.

**Yüzdeler n=480 üzerinden alınmıştır.

Sonuç

Türkiye'deki hemşirelik çalışmalarında veri toplama aracı olarak daha çok soru formlarının kullanıldığı belirlenmiştir. Yıllar geçtikçe geçerliliği güvenilirliği yapılan soru formlarının ve ölçeklerin kullanımında artma olduğu saptanmıştır. Çalışmanın yüksek lisans ve doktora tezlerini de kapsayan daha büyük örneklem gruplarında yapılması önerilebilir. Bu çalışmanın sonuçları doğrultusunda hemşirelik çalışmalarında geçerlilik ve güvenilirliği yapılmış ölçeklerin daha fazla kullanımını sağlanmalıdır.

Kaynaklar

Bayık, A., 2002. Hemşirelik disiplini ve araştırma. Ed: Erefe İ. Odak Ofset, 13-26. İstanbul.

Emiroğlu, O.N., 2004. Türkiye'de hemşirelik araştırmalarının tarihsel gelişimi. II. Ulusal Hemşirelikte Araştırma Sempozyum Kitabı. Odak Ofset, 83-84. Ankara.

Eşer, İ., Khorshid, L., Demir, Y., 2004. Bilimsel etkinliklerde hemşireler tarafından sunulan bildirilerin incelenmesi. II. Ulusal Hemşirelikte Araştırma Sempozyum Kitabı. Odak Ofset, 109-112. Ankara.

Karatay, G., Emiroğlu, O.N., 2006. Hemşirelikte araştırma geliştirme dergisinin makale ve yazar özellikleri açısından değerlendirilmesi. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi* 1,2, 59-69.

Kubilay, G., 2001. Veri toplama yöntemlerini seçmede genel ilkeler. *Hemşirelik Araştırma Dergisi* 1, 9-12.

Kubilay, G., 2002. Veri toplama yöntem teknik ve araçları. Ed: Erefe İ. Odak Ofset, 139-168. İstanbul.

Ünsal, A., Ergül, N. (2010). Türkiye'deki hemşirelik araştırmalarında kullanılan veri toplama araçları. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* [Bağlantıda]. 7:1. Eriřim: <http://www.insanbilimleri.com>

Polit, D.F., Beck, C.T., 2008. *Nursing Research: Principles and Methods*. 8th Edition. Lippincott Williams&Wilkins, Philadelphia.

Sönmez, V., 1999. Bilimsel araştırmalarda yapılan yanlışlıklar. *Hemşirelik Araştırma Dergisi* 1, 13-28.

Sümbüloğlu, V., Sümbüloğlu, K., 1998. Sağlık Bilimlerinde Araştırma Yöntemleri. Hatibođlu Yayınevi, 3-18. Ankara.

Velioğlu, P., Oktay, S., 1999. Türkiye'de hemşirelik araştırmalarına tarihsel açıdan kısa bir bakış. *Hemşirelik Araştırma Dergisi* 1, 5-12.